14/10/2020

О. Гојко Перовић: Држава, школа и Црква у Црној Гори



Ових дана се распламсала прича о томе да Црква злоупотребљава школарце (ђецу која иду у школе) за неке своје религиозне (неко додаје и политичке !?) циљеве, и да је то веома лоше за државу Црну Гору. Један неопрезан позив просветног радника да ђаци (једног разреда, једне школе) организовано дођу на молитву, ставио је – у дијелу јавности – генерално под знак питања присуство ђеце у богомољи. Ево неколико напомена, као тема за размишљање, без претензије да кажемо све и да донесемо дефинитивне закључке.

1. Средњовјековна Црна Гора (Зета) није могла имати других школа осим цркава и манастира – и то је трајало најмање пет вјекова. Генерације Црногораца – дакле наших предака – су се описмењавале на тим мјестима. Све што имамо сачувано као споменик наше, аутентичне црногорске писмености (али све!!!) од времена Црнојевића до Његоша – настало је или под сводовима неког од наших манастира или је писано руком неког од људи

у мантији. Па да нема другог, овај би разлог био довољан да сваки црногорски школарац уђе у цркву и види шта тамо има, а да му, неко црквен, то и покаже (објасни).

2. А какви су били услови за развој школства (у смислу учешћа свих грађана и већег описмењавања становништва) – о томе не треба трошити ријечи. Могућности за отварање масовних школа није било ни у крајевима под турском окупацијом. Током 18. вијека митрополити Петровићи су покушавали да организују школе при манастирима али се новац за просвету тешко одвајао у ратним условима. Неке обрисе прве школе или неког школског курса имамо у Цетињском манастиру у вријеме Светог Петра Цетињског, али је млади Раде Томов ипак морао на школовање на Топлу и у Савину. И тамо опет – код попа у школу! И то је био почетак и крај Његошевог формалног образовања. Зато, ако хоћете да ђеца виде гђе се Његош школовао – право у цркву са њима.

3. Године 1834. Његошу ће поћи за руком да оснује прву школу при Цетњиском манастиру. Основни циљ те Његошеве школе био је да полазнике научи како да читају и пишу, и како да се моле Богу. Отуда су и уџбеници у првој нововјековној црногорској школи биле богослужбене црквене књиге. Први учитељ Његошеве цетињске школе био је Бокељ Петар Ћирковић који је на Цетиње ђеци донио троазбучни Славено-сербски буквар Павла Соларића из 1812. Ко жели да нашим школарцима покаже прве школске уџбенике у Црној Гори – може комотно да их поведе код попа у цркву. (Због нијесам сигуран колики је проценат читалаца овог текста који би, без претходног ”гуглања”, могао рећи чему служе и на шта се односе књиге Октоих и Часослов – споменици црногорске културе и духовности!)
4. Сљедеће или исте те године Његош отвара печатњу (штампарију) у Манастиру, а 1842. и другу школу, опет у манастиру, Добрска ћелија (у своје вријеме једном од сједишта цетињских митрополита). Претпоставља се, да су поред ове двије школе, у Црној Гори тада радиле још и школе при манастирима у Острогу и Брчелима. Међу првим штампаним штивима у овој Његошевој печатњи издвојио бих ”Српске народне пословице” које је приредио Вук Караџић уз издашну институцијалну и персоналну помоћ Његошеву. Ове пословице, под оваквим именом, укључују велики број народних умотворина баш са подручја Старе Црне Горе. Затим ”Српски буквар – ради учења младежи црквеном и грађанском читању” из 1836. Потом, 1838, Вук је, заједно са Његошем, штампао „Српску граматику – састављену за црногорску младеж“! као уџбеник неопходан за просветни рад у новоформираним црногорским школама. Ту је штампана и занимљива

Његошева пјесма ”Србин Србима на части захваљује” која представља његову захвалност бокешким римокатолицима на неколико дана ванредног гостопримства. Елем, ко прочита наслове и садржаје ових првих уџбеника и књижевних ђела Његошеве штампарије, боље ће разумјети настојања Цркве и свештенства да помире и у братском односу држе српски и црногорски идентитет у Црној Гори, који, оба – постоје овђе моного дуже прије Првога рата и чувене 1918!

5. У вријеме књаза Данила при Цетињском манастиру наставља да ради она његошевска школа коју су похађали како будући књаз Никола, тако и његови рођаци Божо и Шако Петровић, али и толики други… У свим овим школама (податак из касније 1870.) било је око 300 црногорских ђечака и чак 12 (!) ђевојчица. Послушајте имена предмета које су они похађали: Вјерозаконски предмети – библијске приповјетке Старог и Новог завјета; Катихизис; Псалтир са преводом; Црквено пјеније… али и српска историја, српска граматика. А ово помињем као лијек против националистичке нервозе која болесно дијели стварност на ”црногорску” ђецу и ”српске” попове…

То су дакле први кораци нашег школства у 19. вијеку. За њима слиједи повијест богословске школе на Цетињу и првих гимназија на територији данашње Црне Горе. Од Његоша до краја Другог свјетског рата богословље (вјеронаука) се изучавало без престанка у свакој црногорској школи. Послије Већега рата 1878, на територији која је припојена Црној Гори, муслиманска ђеца су била обавезна да похађају народне црногорске основне школе, као и ђеца православаца, с тим што су она умјесто слободног четвртка имала слободан петак, а вјерску наставу изводио је њихов вјероучитељ. Од тих година, православни свештеник није могао бити постављен за учитеља у школама гђе је био већи број муслиманске ђеце.

Ово кратко подсјећање би могло да стиша страсти по питању присуства ђеце у православном храму, на богослужењу. Да, тачно је – не треба учитељ да их сабира на молитву. То ради поп преко вјерујућих родитеља. И кад се сабирају у ове дане – треба да пазе на здравствене прописе. Али са друге стране, никоме у Цркви не пада на памет да се школска настава држи у црквама, нити смо учионицу замијенили капелом – него се једног дана одржала молитва за ону ђецу и оне родитеље који су хтјели ту молитву. Ово питање није, признајем, до краја дефинисано позитивним прописима, али далеко смо од државне пропасти ако су ђеца дошла испред попа или хоџе. Напротив.

Убијеђен сам да би сваки просвјетни радник сматрао престижним подухватом ако би, на каквој екскурзији, ђаке повео у Нотр Дам или у неку од миланских

и лондонских катедрала. А исто тако вјерујем да не би настала бјежанија ако би се у тим западним богомољама у том моменту зачуле оргуље или пјесма тамошњег црквеног хора. Опште просвећење народа у погледу упознавања институција и појмова, направиће друштво (и појединце у њему) моћним и способним да препознају границу између светог и профаног, између грађанске и вјерске слободе на једној и општеобавезних институција на другој страни. Ни Црква неће бити баук грађанству, нити ће школа бити непријатељ вјерницима.

Секуларизам представља одвојеност а не атомски рат између Цркве и државе. Ако се ради о простору изван институције школе и времену изван саме наставе, о организацији чина од стране свештеника (а не учитеља) без икакве обавезе или присиле и уз подразумијевајући пристанак родитеља; ако знамо да је Црна Гора једна од 4-5 европских земаља у којој нема никаквог (!!!) облика вјеронауке у школама; ако овђе јасно видимо да су нам настанак и вјековно трајање школства нераздвојиви од Цркве или џамије; ако знамо да ту исту ђецу – потпуно у складу са Уставом и законски – цркве и вјерске заједнице сабирају у своја светилишта у дане духовних празника – ето разлога да о свему говоримо са више разумијевања.

Незнање писмених људи у вези кољенопреклоне молитве (метаније) постаје застидно онога момента када прераста у њихову агресију према Цркви кроз питање: ”А кад су то наши стари клањали у Цркви”? Загледајмо се у слику изнад текста, и ћутећи послушајмо одговор који долази из молитве наших предака…

mitropolija.com